

Mândru DE MARAMUREȘ

Nr. 8 | octombrie 2012

Se distribuie împreună cu **Gazeta**

Sighetul lui

Într-un top al celor mai importante orașe din Europa de Sus-Est pentru istoria evreilor, cu siguranță, Sighetu Marmăției ar ocupa locul 1. Un laureat al premiului Nobel pentru pace, scriitori, rabini, artiști, oameni de afaceri. Numărul personalităților de origine evreiască din Sighet este impresionant.

Evrei din Sighet în fața sinagogii din lemn

Victime ale Holocaustului

Conform tradiției, evreii trăiau în Sighet deja din anul 1640. Legăturile comerciale dintre evreii din Sighet și evreii din Polonia și Galiția erau foarte strânse. De exemplu, într-un document din 1705 este menționat un evreu din Polonia „evreul Grafului Pototki” care intenționează să se ocupe de aprovizionarea industriei de armament a armatei ungare cu oțelul necesar fabricării de arme, din momentul în care i se va elibera un permis corespunzător.

Un alt document, din anul 1708, descrie cum autoritățile locale din Sighet trimit un evreu din Sighet în Polonia pentru a achiziționa 300 de perechi de cizme deosebite, pe care cizmarii locali nu știau să le fabrice.

În anul 1762, croitorul Yoel a fost trimis de către guvernatorul local într-o misiune de securitate națională: el trebuia să urmărească mișcările de trupe de pe granița națională și să consemneze ceea ce vede.

Observațiile lui au fost scrise în „limba evreilor” și au fost traduse în maghiară.

Acest fapt și altele arată că, în ciuda îngrădirilor pe plan economic, evreilor din Sighet li s-au recunoscut talentele și li s-a acordat și încredere pentru exercitarea unor funcții speciale.

ELIE WIESEL

Evreii din Sighet au fost printre primii care au aderat la ideile kabalistice ale lui Sabatai Tvi, câțiva dintre ei alăturându-se mai apoi sectei Yaakov Frank. Prima sinagogă a fost ridicată în anul 1770. Sinagoga cea mare, care a existat până la Holocaust, a fost ridicată în anul 1836. De asemenea, în Sighet au fost înființate instituții specific evreiești: Talmud Tora, SAS, școlile evreiești, care funcționau în fiecare sinagogă și casa de rugăciuni. Pe lângă aceste instituții, s-au creat câteva societăți și organizații cu scopuri sociale și de ajutor reciproc.

Cea mai grea perioadă pentru evreii din Sighet (înainte de deportările din 1944) a fost vara anului 1941. În iulie 1941 au fost izgonite mii de familii din întregul teritoriu al Ungariei, dacă nu aveau cetățenie maghiară din 1919. Teritoriul cel mai greu afectat a fost Maramureșul, Bereg și Ung. Între 1943 și 1944 au fost mulți evrei care, reușind să fugă din lagărele de concentrare și exterminare din Polonia, au trecut prin Sighet în drumul spre Budapesta, unde organizațiile evreiești de acolo îi ascundeau între cetățeni care nu erau izraeliți. Apoi, situația evreilor s-a înrăutățit tot mai mult, culminând cu deportările.

Cel mai de seamă reprezentant al comunității de evrei din Sighet este **ELIE WIESEL**. Născut la Sighet, în 30 septembrie 1928, este al treilea copil din cei patru ai lui Slomo și Sara Wiesel. Acesta urmează școala religioasă din localitate (unde studiază Tora în idiș și ebraică), iar studiile gimnaziale le începe la Debrecen și apoi le continuă la Oradea, unde, datorită politicilor antisemite din Ungaria hortică, care se aplicau și asupra învățământului public, Eliezer (Elie) a fost exmatriculat.

Din 15 mai 1944, Elie Wiesel care avea 15 ani, împreună cu familia sa, este deportat la Auschwitz. Acolo, mama și sora sa cea mai mică au fost exterminate, iar pe acesta și pe tatăl său i-au trimis la muncă silnică. Începând din decembrie 1944, odată cu apropierea Armatei Roșii de lagărele naziste, s-a început mutarea supraviețuitorilor în lagărele din interiorul Germaniei – *Marșul Morții*. Astfel Elie, împreună cu tatăl său vor fi obligați să mășăluiască până la lagărul de concentrare Buchenwald. Pe drum, Slomo Wiesel are să moară

de extenuare, inanție și dizenterie. La 11 aprilie 1945, Corpului III al Armatei Americane eliberează lagărul în care se află tânărul Wiesel, acum în vârstă de 16 ani. Ulterior, acesta reușește să își regăsească (într-un orfelinat din Franța) cele două surori mai mari, despre care credea că au pierit și ele în lagărele naziste.

Reușind să supraviețuiască Holocaustului, acesta s-a îndreptat spre Paris, unde a început să studieze la Sorbona literatura, filozofia și psihologia. Acesta începe să publice articole la zierele evreiești franceze, ulterior devenind reporter la cel mai important ziar israelian *Yediot Ahronot* (*Ultimele Știri*). Debutul său ca scriitor s-a realizat la îndemnul lui François Mauriac, cu cartea de memorii scrisă în idiș, având titlul „Și lumea a tăcut”. În 1958, acesta publică în limba franceză cartea *La Nuit* (*Noaptea*), o nvelă autobiografică prefațată chiar de însuși Mauriac (o rescriere a primei sale cărți). După un debut modest de vânzări, aceasta devine „bestseller-ul nr.1 al literaturii non-fiction” Prima sa călătorie în America, la New York, se transformă într-o lungă convalescență, datorată unui accident rutier, perioadă care în 1963 se transformă în primirea cetățeniei americane.

După colaborări la câteva ziare și publicarea unor cărți cu tiraj redus, acesta se mută în anul 1955, la New York City, unde va cunoaște succesul și recunoașterea binemeritată. Datorită scrierilor sale, a luptei împotriva violenței, represiunii și a rasismului, Elie Wiesel a fost intitulat Doctor Honoris Causa de către 55 de universități din întreaga lume, a fost premiat cu Premiul Nobel pentru Pace în 1986, cu Premiul Medicis în 1968, pentru lucrarea „Cerșetorul din Ierusalim”, cu Premiul Internațional al Păcii în 1983, pentru „Testamentul unui poet evreu asasinat” și „Cuvintele unui străin” și medaliat cu Medalia Congresului American.

Elie Wiesel în lagărul Buchenwald, aprilie 1945

Anca este probabil cea mai de seamă familie din Copalnic Mănăstur. O familie cu numeroase personalități în diferite domenii, și cu o tradiție artistică devenită deja legendă.

Lucian Anca, unul din cei trei copii ai lui Leontin și Lya Mărcuș Anca a fost dirijorul operelor din Cluj și București. Soția sa, Gerda Radler Anca era, la rândul său, solistă a operei bucureștene.

Familia Anca DE COPALNIC

Așezată în Mănăstur, prin secolul XIX, familia Anca a dat, cu fiecare generație, oameni valoroși: protopopi, notari, medici, dar, mai ales, artiști. Actori, muzicieni, de trei generații, familia Anca a devenit un nume recunoscut în țară și străinătate.

Cel mai cunoscut membru al familiei Anca a fost marea actriță MARIETA ANCA – Societară a Teatrului Național din București. Având înclinații artistice încă din liceu, a fost cooptată, în 1928, între membrii Teatrului asociației „Vestul românesc”. Apoi, a plecat la București, unde a urmat cursurile „Conservatorului de Artă Dramatică” pe care îl absolvă la clasa marelui Ion Manolescu. În 1931, Marieta Anca debuta pe scena Teatrului Național, cu piesa “Noaptea Regilor” de Shakespeare. Era numai începutul unui succes de proporții. Talentul său excepțional i-a adus numai roluri principale, în creații deosebite, alături de cei mai mari actori ai timpului: George Vraca, George Calboreanu, Emil Botta, George Storin, Nicolae Bălțățeanu, Geo Barton, A. Pop Marțian (care i-a fost și soț), fiind una din marile tragediene pe care le-a avut scena românească. A fost și soția scriitorului Ion Marin Sadoveanu, în perioada în care acesta era și ministru al Artelor, alături de care a călătorit în lume, având cinstea de a sta în

preajma multor capete încoronate sau șefi de state ale Europei acelor timpuri. Numai că, oricât de departe a purtat-o succesul, se întorcea în sat cel puțin odată la trei luni. De fapt, legătura cu satul natal s-a transmis, la fel ca talentul, din generație în generație.

Următoarea generație, care a dus mai departe vocația artistică a familiei, până departe pe coastele Americii, a fost cea a celor trei copii ai soților, Leontin Anca și Lya Mărcuș Anca. Cel mai mare, Lucian Anca, a fost dirijorul operelor din Cluj și București. Soția sa, Gerda Radler Anca era, la rândul său, solistă a operei bucureștene.

Sora lui Lucian Anca, Adriana, s-a stabilit în SUA, câștigând un concurs internațional la harfă și făcând parte din orchestre prestigioase, inclusiv cu Filarmonica din New York. Mezina familiei, Ștefana Anca, a devenit o pianistă talentată, care colaborează cu nume mari ale muzicii și realizează de peste un deceniu o emisiune la Radio France, fiind și profesoară la conservatorul parizian.

În viața Sfinților, mânia a fost înlocuită de blândețe, lenea de hărnicie, răutatea de bunătate, zgârcenia de dărnicie, vrăjmășia de dragoste, desfrânarea de curăție, mândria de smerenie, invidia de bucuria pentru binele aproapelui. Fără aceste virtuți, chiar dacă ne ostenim, nu ajungem la sfințenie. Sfântul Simeon Noul Teolog zice: “Putem osteni cu generozitate în lupta virtuții, putem posti, putem priveghea și practica orice fel de nevoință; totul este în zadar dacă nu luptăm să ne facem o inimă fără răutate, simplă, dreaptă, smerită, blândă. Numai într-o astfel de inimă se răspândește, respiră și locuiește, ca într-o locuință plăcută, harul Duhului Sfânt.”

Astfel de oameni, „răniți” de dragostea lui Hristos, au viețuit totdeauna în Maramureș. Iar I.P.S. Andrei Andreicuț este unul dintre ei.

Î.P.S. Andrei Andreicuț

Născut în țara Codrului, la Oarța de Sus a urmat liceul în Cehul Silvaniei și apoi cursurile Facultății de Construcții Căi Ferate din București, între anii 1967-1972. După terminarea facultății a fost repartizat inginer la Întreprinderea de Construcții Căi Ferate din Cluj-Napoca. În 1976 se înscrie la Teologie și doi ani mai târziu este hirotonit preot. Încă de tânăr, la cererea Prea Sfințitului Emilian Birdaș, este transferat la Parohia Ortodoxă Română Maieri I din Alba Iulia și ulterior numit vicar administrativ. În același an (1985) a fost admis la cursurile de doctorat ale Facultății de Teologie din București, avându-l drept îndrumător pe P.C. Arhid. Prof. Univ. Dr. Petru I. David. Teza și-a pregătit-o în cadrul aceleiași secții -Teologie sistematică -sub îndrumarea P.C. Prof. Univ. Dr. Dumitru Popescu, obținând titlul de “Doctor în teologie”, în anul 1998.

Din februarie 1990 a fost ales și hirotonit arhieru vicar pentru Episcopia de Alba Iulia, iar din luna iunie a aceluiași an a devenit episcop titular. În anul 1998, Episcopia Alba Iuliei a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, iar titularul ei la rangul de arhiepiscop.

În paralel cu activitatea administrativ-bisericească, s-a implicat și în plan spiritual și didactic. Astfel, a întemeiat Seminarul Teologic Ortodox Liceal “Simion Ștefan” din Alba Iulia și a fost printre fondatorii Universității “1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, realizând demersurile necesare pentru înființarea Facultății de Teologie din acest oraș (1991). La această facultate predă (funcția didactică: conferențiar) disciplina “Formare Duhovnicească și Misionară”. Din aprilie 2000 este și decan al facultății.

La 1 Decembrie 2002 Președinția României i-a conferit Ordinul Național “Pentru Merit” în gradul de “Mare Ofițer”.

În plan cultural menționăm înființarea Tipografiei Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei și a Editurii “Reîntregirea”, punerea bazelor revistei “Credința Străbună” (organul cultural și de presa al Arhiepiscopiei de Alba Iulia) și a revistei Facultății de

Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, “Credința Ortodoxă”. La inițiativa sa a fost reeditată “Psaltirea de la Alba Iulia din 1652” (la 350 de ani de la prima apariție, în ediție critică) și a fost retipărit Noul Testament de la Bălgrad din 1648 (tot în ediție critică). A susținut nenumărate conferințe pe teme culturale și duhovnicești (în Alba Iulia, Târgu Mureș, Cluj-Napoca, Timișoara, Arad, Iași, București etc.) și a participat la numeroase emisiuni televizate (la Televiziunea Națională și la posturile locale de televiziune). Este redactorul-realizator permanent al emisiunii “Cuvântul Ierarhului” la Radioul creștin-ortodox “Reîntregirea” Alba Iulia.

Pe parcursul celor 12 ani de arhipăstorire a I. P. S. Andrei Andreicuț, în Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei au fost construite 120 biserici (dintre care 40 sunt în curs de finalizare) au fost pictate (sau au beneficiat de o restaurare a picturii) 160 de biserici (inclusiv Catedrala Arhiepiscopală din Alba Iulia) și au fost construite 65 de noi case parohiale. De asemenea, a fost înființat Radioul creștin-ortodox “Reîntregirea” Alba Iulia, patronat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei și a fost construită noua clădire a Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității “1 Decembrie” Alba Iulia (presupunând până în prezent o investiție de peste 35 miliarde lei). Au fost înființate 30 de noi mănăstiri și schituri în cele două județe (Alba și Mureș) din cuprinsul Arhiepiscopiei Alba Iuliei.

În planul asistenței sociale a creat la Alba Iulia prima structură de asistență socială a Bisericii Ortodoxe Române; pe parcursul celor 12 ani au fost înființate, sub patronajul Bisericii, 6 Case de Copii de tip Familiar (C.C.F.), 2 Cămine de Bătrâni și 3 cantine sociale.

În preocupările sale teologice s-a axat pe Spiritualitatea Ortodoxă; pe lângă studiile și articolele publicate în reviste, a scris șapte cărți, o alta a tradus-o din limba franceza și a alcătuit mai multe broșuri de interes misionar. A publicat nenumărate articole în ziarurile și revistele laice și bisericești. Coordonează colecția “Isvoare Duhovnicești”, în care au apărut, până acum, zece volume.

Este unul dintre cei mai cunoscuți arbitri români și a reușit să-și câștige un loc și un nume binemeritat în fotbalul de elită. Cristian Balaj este arbitru Fifa din 2003 și a primit în trecut titlul de "cel mai bun arbitru al anului".

Arbitrul și succesul

Cel mai bun arbitru băimărean și unul dintre cei mai bine cotați din țară, Pavel Cristian Balaj (n. 17 august 1971 la Baia Mare) a debutat în Divizia A la data de 10 septembrie 2000, când a condus la centru un meci dintre Steaua București și FC Brașov. Este arbitru FIFA din 2003, primul său meci internațional fiind între Elfsborg și Spartak Moscova, în primul tur al Cupei UEFA, la 15 octombrie 2005. Face parte din a doua categorie de arbitri UEFA.

Câteva date despre băimărean:

■ A arbitrat o singură dată derbyul Steaua-Dinamo, în 2002, de trei ori meciul Dinamo-Rapid și tot de trei ori derbyul dintre Rapid și Steaua.

■ În 2008, a fost desemnat cel mai bun arbitru al anului de către Comisia Centrală a Arbitrilor.

■ În iulie 2009, Cristian Balaj a devenit cetățean de onoare al orașului Baia Mare.

■ În martie 2010, Cristian Balaj a fost ales președinte al Asociației Județene de Fotbal Maramureș, AJF MM.

■ A debutat în Liga Campionilor în septembrie 2010, când a condus partida dintre AC Milan și AJ Auxerre.

■ A condus luna aceasta super amicalul Dinamo București – Barcelona alături de bunul său coleg Zoltan Szekely.

„Noi, arbitrii, avem nevoie de mai multă înțelegere, pentru că, atunci când greșim, frustrarea pe care o trăim este infinit mai mare decât bucuria unui arbitraj reușit.”, a declarat Cristi Balaj, cu ocazia premierii sale.

Tot el a mai spus și că „Arbitrajul la acest nivel este în proporție de 80% o problemă psihică.”

MARIA PÂRVU, doctor în farmacie și biochimie

Maria Pîrvu se numără printre personalitățile județului care au preferat să-și ducă munca cu dăruire și genialitate, cu discreție.

Născută în 26 februarie 1927, în comuna Băsești. A urmat școala primară în localitatea natală, apoi Liceul de fete din Beiuș și Facultatea de Farmacie din Cluj, promoția 1950.

A început să lucreze încă din studenție, din 1949, ca preparator la Catedra de Fizică Farmaceutică. Trei ani mai târziu devine șef de laborator, apoi asistent universitar la Catedra de Biochimie și ulterior chimist principal.

În 1969, ajunge șef de lucrări la disciplina de Chimie Sanitară. În 1979, devine conferențiar și șef de catedră la aceeași disciplină.

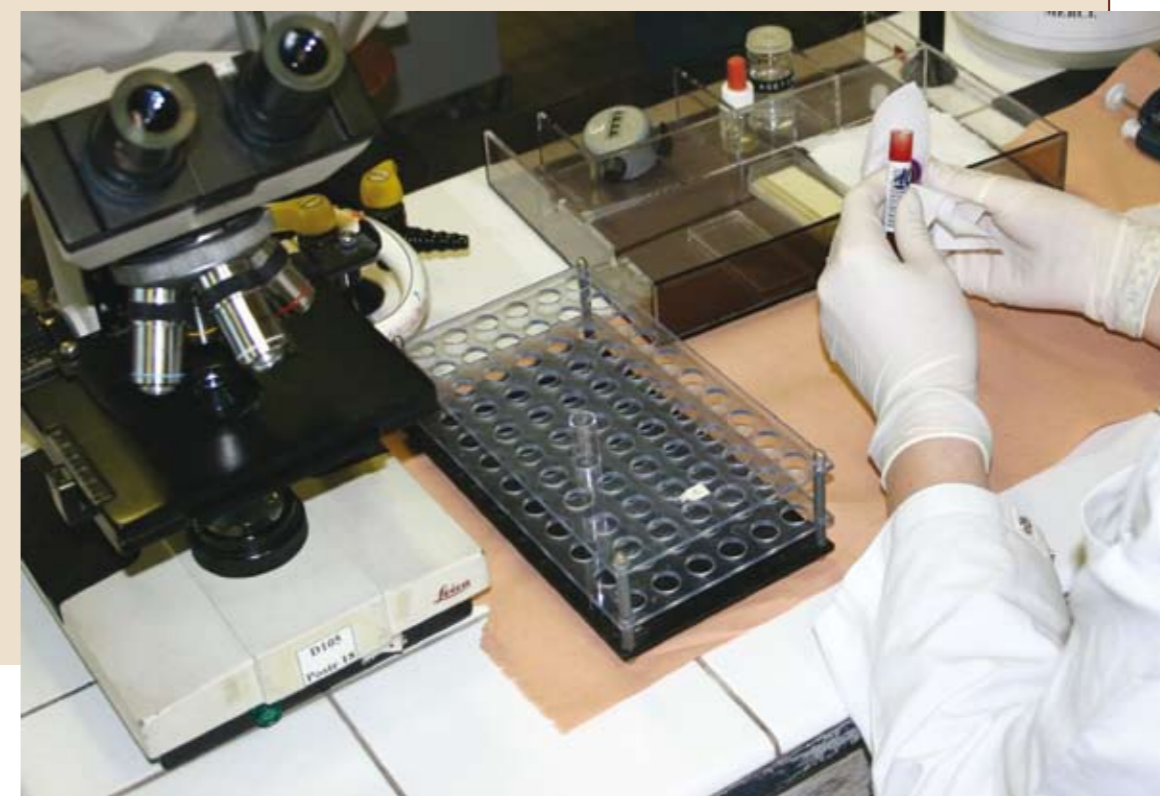
S-a pensionat în 1989, iar din 1994 este profesor onorific.

În 1968 a obținut titlul de Doctor în Farmacie și Biochimie cu Teza: „Mecanismele biochimice ale acțiunii medicamentelor curarizante”.

A publicat numeroase lucrări, printre care, primul curs de chimie sanitară din țară: „Caiet de lucrări practice de Chimie Sanitară” (1971), „Curs de Chimie Sanitară” (1972), „Curs de Chimie Sanitară-ediția a II-a” (1984). În colaborare cu Clinica de Neurologie a elaborat lucrări privitoare la modificări ale metabolismului proteic, asupra mecanismelor enzimatic și ale oligoelementelor în sistemul nervos apărute în scleroza în plăci, în encefalopatia experimentală și în boli degenerative neuromusculare.

Universitatea de Medicină și Farmacie Cluj-Napoca

De numele unei maramureșence se leagă cercetări importante pe teme ca: efectele biologice ale unor aditivi alimentari, efectele biologice ale unor pesticide larg utilizate în agricultură, poluarea atmosferică în Turda (1972-1973), cercetarea pentru poluarea și calitatea apelor la Cehu Silvaniei, Zlatna, Băișoara (1976-1979) și altele.

Icoana făcătoare de minuni, din cenușa mănăstirii Dragomirești

„Așa și este. O icoană făcătoare de minuni. De-a lungul anilor au avut loc mai multe minuni făcute de această icoană. Singurele semne rămase în urma incendiului sunt pe ramă, care și ea este de când a adus-o părintele Pimen”.

Mănăstirea Dragomirești, reînființată în 1990, este una din vetrele de ortodoxie de pe Valea Izei. Lăcașul de cult adăpostește o icoană considerată făcătoare de minuni, care a scăpat intactă, în mod miraculos, dintr-un incendiu devastator.

Mănăstirea Dragomirești a fost ridicată între anii 1925-1927. Călugărul mănăstirii a fost moldovan Pimen, preot ortodox. Acesta a venit pe meleagurile Dragomireștii, în 1910, dintr-o localitate de lângă Dej. Preotul nu a fost căsătorit, iar când a venit în Maramureș, a adus și o icoană a Maicii Domnului. Nu se știe de unde și cine a realizat icoana. Potrivit celor povestite de preoții și oamenii din comuna maramureșeană, Pimen a realizat venituri bănești datorită icoanei. Cu acești bani a cumpărat în anul 1922 o moșie în munții Țibleșului. Din anul 1925 a început construcția unei biserici și a unor anexe gospodărești. Din aceeași perioadă sunt aduși călugări din toată Transilvania, iar la Dragomirești, lăcașul de cult devine Mănăstire. Anii au trecut și a venit cel de-al Doilea Război Mondial.

După terminarea războiului a urmat prigoana comunistă. Între 1948-1949, în comuna maramureșeană, mai exact în împrejurimile localității, s-a stabilit un mare grup de luptători anticomuniști. De fapt, baza „militară” a acestui grup a fost în munții Țibleșului, în zona mănăstirii. Un alt grup de luptători anticomuniști a fost localizat de cealaltă parte a Țibleșului, în Țara Lăpușului. Nu se știe exact dacă între cele două grupuri de luptători a fost vreo legătură, în schimb se vorbește de posibil sprijin din partea mănăstirii, a celor din lăcașul de cult.

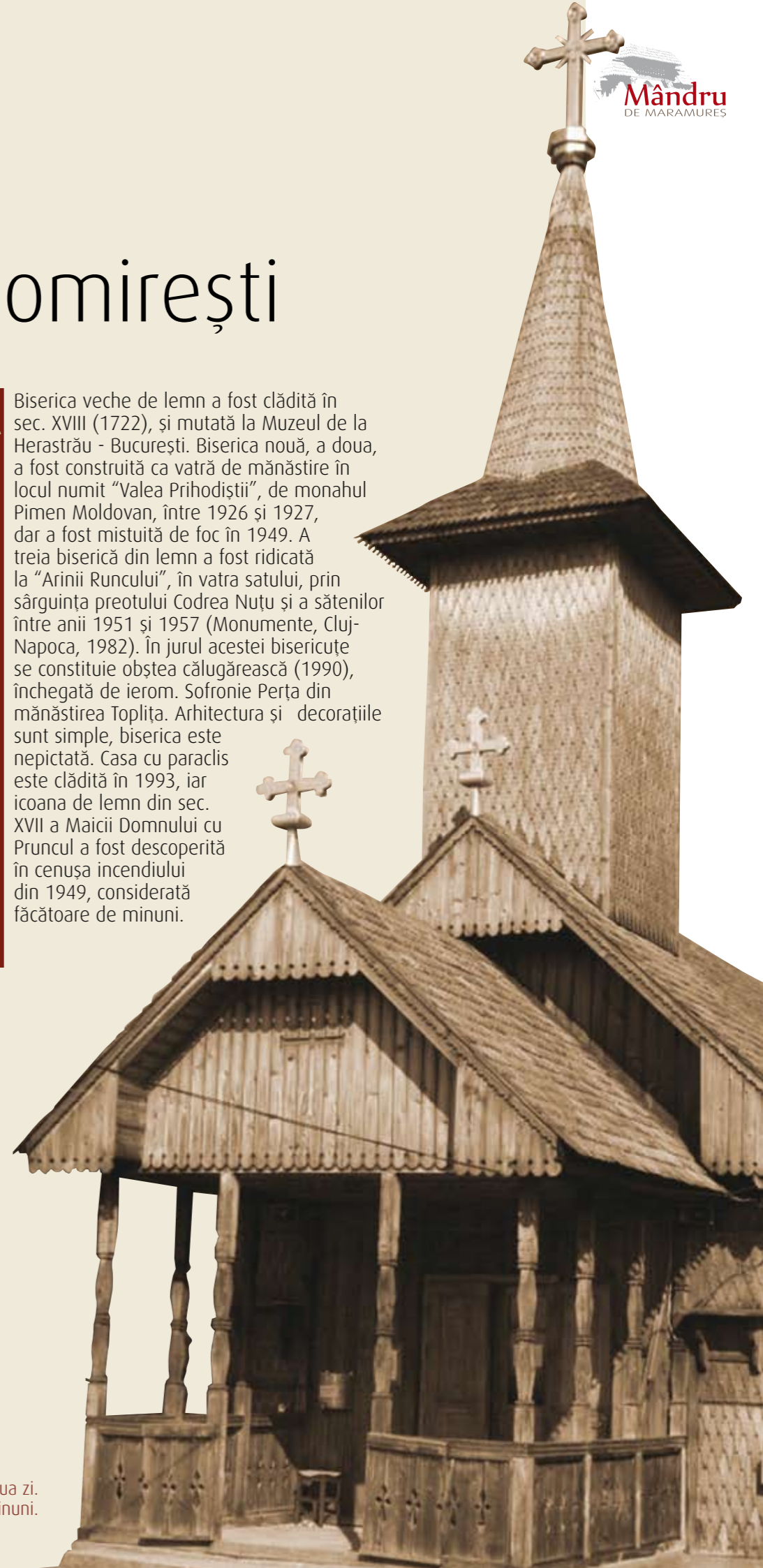
Comuniștii, care tocmai au pus cizma rusească în sufletele românilor, au trecut la eliminarea acestor grupuri de rezistență. Se știe că în munții Țibleșului s-au dus lupte dure pentru eliminarea celor care se împotriveau regimului.

După spusele localnicilor, comuniștii au fost, fără prea multe întrebări, la mănăstire pentru a da de urma celor care luptau în munți. Nu se știe cine au fost cei care au dat informații precise, cert este că mănăstirea a fost incendiată. A ars totul, biserica, chiliile, anexele. Singurul lucru rămas neatins de foc a fost icoana Maicii Domnului. Ea a stat acolo, în resturi, în cenușă, arzând mocnit, până a doua zi. A fost găsită de localnicii comunei și adusă în sat. De atunci se spune că icoana este făcătoare de minuni. „Așa și este. O icoană făcătoare de minuni. De-a lungul anilor au avut loc mai multe minuni făcute de această icoană. Singurele semne rămase în urma incendiului sunt pe ramă, care și ea este de când a adus-o părintele Pimen”, a declarat starețul Sofronie.

După aceste întâmplări, părintele Nuțu Codrea, din Borșa, a cumpărat un teren între Dragomirești și Săliște și ridică o bisericuță pe actualul amplasament al mănăstirii. Lăcașul a fost ridicat între anii 1952-1954. Acolo a fost așezată icoana Maicii Domnului. Biserica a fost ridicată în timpul perioadei groaznice de teroare comunistă. Din aceste motive ea nu a putut fi terminată și nici nu s-a slujit în ea în mod curent. Cu toată paza ideologică și efectivă, s-au ținut slujbe, sporadic, pe răspunderea preoților din această parte a țării. După 1990, în Dragomirești a venit de la mănăstirea Toplița starețul Sofronie și cu binecuvântarea Î.P.S. Iustinian a fost redeschisă mănăstirea.

CRONOLOGIA CONSTRUCȚIEI

Biserica veche de lemn a fost clădită în sec. XVIII (1722), și mutată la Muzeul de la Herastrău - București. Biserica nouă, a doua, a fost construită ca vatră de mănăstire în locul numit „Valea Prihodistii”, de monahul Pimen Moldovan, între 1926 și 1927, dar a fost mistuită de foc în 1949. A treia biserică din lemn a fost ridicată la „Arinii Runcului”, în vatra satului, prin sârghința preotului Codrea Nuțu și a sătenilor între anii 1951 și 1957 (Monumente, Cluj-Napoca, 1982). În jurul acestei bisericuțe se constituie obștea călugărească (1990), încheată de ierom. Sofronie Perța din mănăstirea Toplița. Arhitectura și decorațiile sunt simple, biserica este nepictată. Casa cu paraclis este clădită în 1993, iar icoana de lemn din sec. XVII a Maicii Domnului cu Pruncul a fost descoperită în cenușa incendiului din 1949, considerată făcătoare de minuni.

În lucrările mele se află toată lumea contemporană, toată viața mea de până acum. Artiștii ilustrează lumea în care trăiesc”.

Ioan Marchiș

Nu știe dacă e consacrat și nici nu se avântă în comparații cu ceilalți artiști. Lucrările care s-au pierdut în lume (“ca niște copii plecați să-și caute rostul”) și satele de pe râul Mara (din care și-a luat lutul primelor creații) nu sunt extrase din vreo legendă, ci din traiectoria unuia dintre cei mai cunoscuți sculptori contemporani, Ioan Marchiș. Deși are peste 18 lucrări de artă monumentală în țară și și-a expus sculpturile aproape peste tot în lume, se consideră un om obișnuit. A început să sculpeze pentru a nu-și supăra familia și profesorii, apoi actul creației i-a intrat în sânge. “E ca o boală. E ca și cum ai o grupă de sânge. Dacă ai început să sculpezi, refuzi să faci altceva, așa cum refuzi o altă grupă de sânge”, susține artistul.

IOAN MARCHIȘ

A învățat să modeleze lutul la vârsta de 7 ani, la o moară de pe râul Mara, unde lucra tatăl său. Folosea argila din râu pentru a modela portretele prietenilor de joacă. Tot atunci a descoperit că, folosind lemnul sau fierul, poate arma lutul și poate face statui. Pe vremea aceea, sculptura era o joacă, iar “statuile”, cărora le puneau... pălărie, erau folosite doar pentru a speria femeile ce veneau la râu. Bunicul său, dulgher de profesie, i-a fost primul profesor. “M-a pus să fac dintr-o piatră moale, un cap al lui Pinteza, care e și acum în casa lui. Ținea foarte mult să fiu artist. El m-a atras spre sculptură și formă. De la el am învățat că piatra trebuie să rămână rotundă, la fel ca pietrele de moară, iar lemnul să fie întreg, ca o grindă. Am început să caut în sat cărți despre sculptură. M-a atras Michelangelo, pentru că avea formele rotunde. Am copilărit într-un univers aproape mistic, iar copilăria este foarte importantă pentru evoluția unui artist”.

Apoi, s-a trezit la Liceul de Artă în Baia Mare. A fost “descoperit” în clasa a IX-a de Vida Gheza. Soția lui Vida era directoarea liceului și sculptorul a trecut într-o zi prin atelierul școlii. L-a atras o lucrare figurativă a lui Marchiș, un ioghiu care privea în sus, cu mâinile răsucite. Cu acea lucrare a participat la un concurs în Cluj și a câștigat un premiu. A fost primul imbold. Profesorul l-a îndemnat să urmeze sculptura, deși era atras de literatură, filosofie și psihologie.

„Dacă n-ar iubi atât tradiția, poate că Ioan Marchiș ar fi victima ei. În acest paradox e multă luciditate și, mai cu seamă, nevoia artistică a sculptorului de a se ridica deasupra materialului cu care lucrează, deasupra simbolurilor preexistente în cultură. Seriozitatea lui Ioan Marchiș, care merge până la nevoia paroxistică de a pecetlui vechile forme prin subtile adaosuri sculpturale, arată în artist o structură iritată de propriile-i venerații.”

Radu G. Țeposu

sculptorul care dă viață și mister bronzului

SPÂNZURĂ- TOAREA

“Arcul Solar” (sau “Spânzurătoarea”, cum îi spun băimărenii) a fost ridicat în 1984 și este un omagiu adus dulgherilor din Maramureș, care ridicau biserici și case și, deopotrivă, bunicului său. “Bătrânul m-a învățat să nu tai un lemn decât dacă am mare nevoie de el și dacă totuși îl tai, să-l las întreg. Să nu-l cioplesc. Să nu fac din el decât o grindă.

Arta dulgherilor maramureșeni e cea a lemnului lung. Arcul solar are patru intrări și o singură ieșire, spre cer. Secțiunea acestei lucrări a fost luată de pe o cămașă maramureșeană”, a spus artistul.

Ioan Marchiș este convins că există un destin al operelor monumentale care își caută sculptorul și nu invers. Prima întâlnire cu această statuie nu a fost doar acum la relansarea concursului pentru lucrare. În 1984, Vasile Deac Moșu, contrariat de proiectul lui Vida Gheza de a-l ciopli pe Bogdan din cel mai înalt trunchi de copac, dar „neecvestru”, a căutat un alt sculptor pentru lucrare. Întâlnindu-l atunci pe Marchiș, a ezitat să-i încredințeze statuia pentru că „era prea tânăr”. Dar totuși, după un sfert de veac, statuia voievodului maramureșean se ridică în Bogdan Vodă purtând semnătura ace-luiași I. Marchiș: „În arta monumentală și-n lucrurile importante există un destin. Sculpturile de acest fel își caută singure autorul”.

Prima expoziție personală a avut-o după absolvirea facultății, în Baia Mare. Foarte emoționat, i-a spus mamei că vrea să facă un vernisaj și trebuie să pregătească niște oale cu sarmale și niște vin. “Săraca mamă a făcut multe oale cu sarmale, iar eu mă îngrijeam mai mult dacă lumea mănâncă și bea, decât dacă îmi admira lucrările. Spre sfârșit, mi-am dat seama că în loc să fac un vernisaj, am făcut un chef cu sarmale și vin.

Am început să râd singur, dar nu și-a dat nimeni seama care era motivul”, își amintește Marchiș. Au urmat expoziții și lucrări care “s-au pierdut” prin lume, ca niște copii care își iau zborul de acasă. Nu mai ține minte numărul lucrărilor din țară. Nici soarta lor nu-l interesează. “Mi-e frică să nu fiu catalogat drept un artist care încercă să-și adune opera cantitativ, pentru a obține un premiu. Nu numărul lucrărilor contează, important este dacă acestea au luat ceva din mine sau nu. S-a întâmplat de multe ori să nu fiu mulțumit de o anumită lucrare, însă acele sculpturi nu le vedeți. În lucrările mele se află toată lumea contemporană, toată viața mea de până acum. Artiștii ilustrează lumea în care trăiesc”.

Bustul din Parlament. Printre cele mai valoroase lucrări ale artistului se numără “Nicolae Iorga”, “Pinteza Viteazul”, “I.C. Brătianu”, “Mihai Eminescu”, “Gh. Pop de Băsești”, “Octavian Goga”, “Mihai Viteazul”, “Gh. Brătianu”, “Atanasie Mot Dambu”, Ansamblul statuar “Avram Iancu și “I.G. Duca”.

Bătălia din Codrii Cosminului, reedidată la Borșa

Popa Lupu Șandru, Protopop, fost căpitan în armata lui Rakoczi, este una dintre personalitățile de seamă din istoria județului. De numele său se leagă un important eveniment petrecut la Borșa: bătălia din 4 septembrie 1717, când borșenii au învins oastea tătară. Locul unde s-a dus sângeroasa bătălie poartă denumirea de „Preluca Tătarilor”.

Legende, monumente, obiceiuri păstrate în timpul acelor vremuri. Invaziile tătarilor au scris numeroase pagini de legendă în istoria județului.

Unul din cele mai importante evenimente petrecute la Borșa în epoca medievală este bătălia cu tătarii din zorii zilei de **4 septembrie 1717** când borșenii au nimicit mai mult de jumătate din oastea tătară care număra circa 10.000 de oameni, ducând cu ei peste 12000 de robi creștini legați în lanțuri.

La 30 august tătarii au incendiat cetatea Sătmăruului, la 31 august au poposit la Vasc (dincolo de Tisa), având cu ei peste 12.000 de prizonieri. La 1 septembrie încearcă să treacă neobservați pe sub cetatea Hust și trec Tisa spre Sighet, pun mâna pe comorile bogătașilor de aici, iar în 2 septembrie ajung la Bârsana. Între Bârsana și Strâmtura, tătarii sunt atacați de către maramureșenii conduși de Ioan Stan, Simion Săpânțan și Sigismund Naghy.

Apoi, tătarii vor nimici totul în calea lor, până la Borșa, unde ajung la amiaza zilei de 3 septembrie. Aici încearcă să incendieze biserica de jos, dar un grup de femei bătrâne „cu strigăte ascuțite și cu ploaie de pietre” îi întâmpină și îi fac pe tătari să renunțe.

Tătarii înaintează și își fac tabăra la gura Fântâniei, intră în strâmtoarea Cheia de sub Prislop și își așează tabăra de noapte. În acest timp, Popa Lupu Sandru, fost căpitan în armata lui Rakoczi, pregătea un plan inspirat din bătălia lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului, spre a-i învinge pe tătari. În zorii zilei de 4 septembrie la semnalul lui Popa Lupu Șandru, au început să se rostogolească asupra tătarilor copacii din împrejurimi și mii de bolovani de pe culmile munților. Borșenii, înarmați cu securi, coase și furci, au năvălit asupra tătarilor și bătălia a durat până seara. Au fost uciși în jur de 6000 de tătari, iar din rândul prizonierilor au murit vreo 4000. Restul de 4000 de tătari încearcă să se retragă către pasul Prislop, dar asupra lor s-a dezlănțuit un vifor puternic care a provocat surparea terenului și a dus la moartea a jumătate din aceștia. O parte se înecă în pârâul ce vine din muntele Știol, în urma ruperii de nori și a ploii torențiale care s-au abătut peste ei. Doar câteva sute au mai reușit să treacă muntele spre Năsăud.

Dar această victorie n-a putut fi exploatată de către borșeni, armata imperială venind după victorie și strângând roadele. O parte din reprezentanții autorității din comitatul Maramureș au primit titluri nobiliare. Într-un text din arhivele statului de la Sighet stă scris: „Noi am omorât tătarii și pe Stoica l-a pus baron împăratul”. Singura răsplătă pentru Popa Lupu Șandru a fost numirea lui ca protopop al Borșei. Locurile unde s-a dat sângeroasa bătălie care a dus la moartea a 10.000 de tătari poartă și acum numele de „Preluca Tătarilor”.

Anul acesta a interpretat partituri de Beethoven și Chopin în cadrul renumitei serii de concerte de prânz (Lunchtime Concerts) organizate la St Martin in the Fields, din Trafalgar Square. Șirul concertelor lui Sergiu Tuhuțiu poate continua cu Viena (Austria), Belo Horizonte (Brazilia), Lausanne (Elveția), Stuttgart (Germania), Sankt Petersburg (Rusia), Toronto (Canada) etc.

Sergiu Tuhuțiu este în prezent bursier al fundației London Masterclasses și unul dintre cei mai apreciați pianiști din țară. Mai mult, a inițiat organizarea unui festival în București, în memoria Dinu Lipati. Cât de greu este pentru un maramureșean să ajungă pe scenele exclusiviste ale muzicii clasice din capitală și din lume? „Infernal”, recunoaște Sergiu Tuhuțiu. Și totuși, el nu a renunțat la visul său: „apropierea mea de Lipatti, ca muzician și pianist, a fost cea care a generat această inițiativă. Lipatti a fost un spirit aparte, un pianist minunat, un muzician desăvârșit și un om cu totul special. El este una din figurile cele mai rafinate și înălțătoare ale istoriei muzicii universale și, implicit, românești”.

Sergiu Tuhuțiu este, de asemenea, inițiatorul renumitului proiect Piano Colours, desfășurat la Godot Theatre din București, o serie de concerte cu invitați care îmbină repertoriul muzicii preclasice și moderne cu jazz-ul sau folclorul. Din luna iulie a anului 2011, Sergiu Tuhuțiu a devenit bursier al London Masterclasses și studiază cu pianista Norma Fisher.

Născut în 1983 în Baia Mare, Tuhuțiu a început să studieze pianul la vârsta de șapte ani la Liceul de Artă din orașul natal, clasa prof. Adriana Balaj (1990-2002); pe perioada 2002-2006 urmează cursurile Universității Naționale de Muzică București (Facultatea de **Interpretare Muzicală**, specializarea **pian**) sub îndrumarea prof. univ. dr. Dana Borșan (2002-2004), respectiv a conf. univ. dr. Steluța Radu (2004-2006).

Master class-uri urmate sub îndrumarea:

- prof. univ. dr. Dana Borșan, Universitatea Națională de Muzică București (1999, 2000, 2001, 2002)
- conf. univ. dr. Daniel Goți, Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, Cluj-Napoca (2000, 2001, 2002)
- prof. Heinz Medjimorec, Academia de Muzică, Viena (2002)
- prof. Gerlinde Otto, Hochschule für Musik Franz Liszt, Weimar (2004)
- prof. Sandu Constantin, Escola Superior de Musica e das Artes do Espectaculo do Porto (2005)
- prof. Pierre Amoyal și prof. Bruno Canino (Duo Sonata Masterclass, Lausanne – Elveția), alături de violonistul Vlad Stănculeasa (2007)

SERGIU TUHUȚIU

*Pianistul
de geniu*

Diplome și activitate artistică:

- Premiul al III-lea la Olimpiada Națională de Muzică, Baia Mare (2001)
- Premiul I la Concursul Național de Interpretare Muzicală „Tinere Talente”, Oradea (2001 și 2002)
- Marele Premiu la Festivalul de Muzică Francofonă, Baia Mare (2002)
- Premiul al III-lea la Concursul Național de Interpretare Muzicală „Ina Macarie”, București (2003)
- Premiul Publicului la Festivalul „Open air summer concerts” - muzică de cameră- București (2004)
- Premiul I la Concursul de Interpretare DUO Voce – Pian, București (2006)
- A susținut multiple recitaluri și concerte în: București, Oradea, Baia Mare, Arad, Cluj-Napoca, Satu Mare, Bacău, Viena (Austria), Belo Horizonte (Brazilia), Lausanne (Elveția), Stuttgart (Germania), Sankt Petersburg (Rusia), Toronto (Canada) etc.

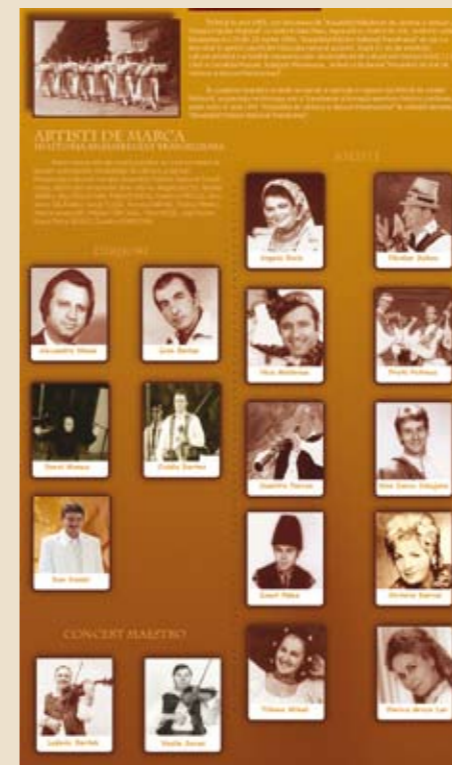

Ansamblul Folcloric Național *Transilvania,* peste o jumătate de secol de excelență

De o jumătate de secol, Ansamblul Folcloric Național Transilvania are misiunea de a conserva tradiția strămoșească din Maramureș și de a o prezenta în întreaga lume.

În 15 martie 1959, s-a constituit, în Baia Mare, "Ansamblul băimărean de cântece și dansuri al Sfatului Popular Regional", numit apoi Ansamblul de stat de cântece și dansuri "Maramureșul", prin care se dorea promovarea muzicii și jocurilor populare, precum și a culturii muzicale orale. Odată cu trecerea timpului, se simțea nevoia unei extinderi ca repertoriu, astfel că, Ansamblul devine Ansamblul Folcloric Național "Transilvania". Pe lângă promovarea tradiției, premiile naționale și internaționale primite, Ansamblul are marele merit de a fi rampa de lansare a unor nume mari ale muzicii populare românești: Frații Petreuş, Dumitru Fărcaş, Angela Buciu, Tatiana Mihali, Titus Perşe etc.

LIVIU BORLAN s-a născut la 7 iulie 1936, în localitatea Sanislău, jud. Satu Mare, într-o familie de intelectuali: tatăl, un apreciat avocat și mama, profesoară de pian. Aceasta îi însuflă iubirea pentru muzică și, alături de ea, începe studiul pianului la vârsta de 4 ani. După absolvirea liceului, în anul 1954, la îndemnul familiei, se înscrie la Facultatea de Drept din cadrul Universității "Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, iar în 1959 obține Diploma de Stat. Apoi, se întoarce la prima dragoste – muzica – și se înscrie la Conservatorul din Cluj-Napoca (astăzi Academia de muzică "Gheorghe Dima") la Facultatea de Compoziție, Dirijat și Pedagogie. Aici are privilegiul de a studia cu renumiți profesori, precum Sigismund Toduță, Cornel Țăranu, Dorin Pop, Tudor Jarda și multe alte personalități ale artei componistice. În anul 1965 își susține Examenul de Stat pentru dirijat și pedagogie, ulterior obținând licența în compoziție la Conservatorul din București, Catedra de muzică corală a doamnei profesor Irina Odăgescu-Țuțuianu. În septembrie 1966 se stabilește la Baia Mare, unde va desfășura întreaga lui activitate, de-a lungul căreia va ocupa diverse funcții: inspector la secția de cultură a Sfatului Popular Regional, dirijor al Ansamblului de cântece și dansuri

"Maramureșul", profesor de armonie, contrapunct, forme muzicale și estetică la Liceul de Artă din Baia Mare, metodist la Consiliul Județean al Sindicatelor, instructor al Centrului Județean de Îndrumare a Creației Populare Maramureș. Realizează o serie de înregistrări la radio și televiziune, ocupă postul de dirijor al Ansamblului Național "Transilvania" din Baia Mare, formație cu care face o serie de turnee de mare succes în Ungaria (1990), Grecia (1991), Republica Moldova și Spania (1992). Aceste turnee se alătură altora întreprinse cu formații de amatori în Iugoslavia și Polonia (1970), URSS (1975), Elveția (1976), Franța și SUA (1978). A realizat numeroase turnee și cu Ansamblul Folcloric "Mara" din Sighetu Marmației. Datorită activității sale componistice, în anul 1970, devine membru al Uniunii Compozitorilor din România. La 5 octombrie 1994, Liviu Borlan, cel mai reprezentativ compozitor al Maramureșului din a doua jumătate a secolului XX, ilustru dirijor și profesor, se stinge din viață.

Personalitate prestigioasă în lumea muzicii, Liviu Borlan a marcat și a influențat personalitățile multor artiști în devenire. Școala de Arte unde a profesat îi poartă astăzi numele în semn de recunoștință și spre aducere-aminte.

DE MARAMUREȘ
Gazeta

Baia Mare, Bd. Traian 23/9
Tel. 0728-836 348, 0362-401 332, fax 0362-401 331
www.gazetademaramures.ro

Fondator
Dan **PÂRCĂLAB**

Director general
Ioana **LUCĂCEL**

Redactori
Mircea **CRISAN**
Nicolae **TEREMTUȘ**
Doris **MUREȘAN**
Florin Teodor
MUREȘAN

Foto
Silviu **GHEȚIE**

IT/DTP
Ada **FONAI**

Rezervația

PIETROSUL MARE

Rezervația "Pietrosul Mare" a fost creată în anul 1932, cu 183 hectare, compusă din golul de munte din jurul Vârfului Pietrosul. În prezent, se întinde pe o suprafață de 3300 hectare de pădure. Situată în zona orașului Borșa și a comunei Moisei, este limitată de pâraul Izvorul Dragoș, spre sud culmea "Între Pâraie", până la Buhăiescu Mare și Bebra, apoi Pârâul Repedea spre sud-est, spre nord coboară până la limitele de jos ale pădurii. Cu o suprafață inițială de 183 de hectare în 1932, a fost extinsă în 1962, ajungând la 2700 hectare, din care 1230 gol de munte și 1470 pădure. Treptat, a dobândit semnificații mult mai cuprinzătoare, fiind azi rezervație naturală complexă: geologică, geomorfologică, floristică și faunistică.

Pietrosul Mare cuprinde cel mai impresionant relief glaciatic din Munții Rodnei: circurile glaciare Buhăiescu (cel mai mare din Munții Rodnei), Zănoaga Iezerului, Zănoaga Mare, Zănoaga Mică, Rebra, Gropi, având în porțiunea bazală morene și căderi de apă pe pragurile de stâncă lustruite de ghețari.

I Buhăiescu II, cu suprafața de 1700 mp, adâncime maximă de 5, 20 m și lungimea de 55 m;

I Buhăiescu III, cu suprafața de 700 mp, adâncime maximă de 0,35 m și lungimea de 45 m;

I Buhăiescu IV, cu suprafața de 1100 mp, adâncime maximă de 0,30 m și lungimea de 68 m;

Pe culmea Pietrosul Mare, situată în centrul rezervației, sunt bine reprezentate urmele glaciațiunii cuaternare, păstrate aici sub formă de creste tipice cu aspect de custuri, circuri, văi în formă de U, morete, râuri de pietre. Pe versantul nordic al Pietrosului Mare sunt trei căldări glaciare (Iezerul, Zănoaga Mare și Zănoaga Mică), versantul sudic adăpostește căldarea glaciară complexă Buhăiescu – Repedea, în care se află cele patru lacuri ale Buhăiescului. Rezervația adăpostește o floră alpină și subalpină cu specii rare, endemisme carpatice și chiar ridniene, cum ar fi: Gușa porumbelului, Ghințura., Floarea de colț, Smîrdanul, Brânca Ursului, Degetorelul, Garofița, Cochelaria Borzeana etc.

Cea mai mare parte a rezervației este ocupată de roci cristaline metamorfice din Pânza de Rodna (Precambrian superior). Formațiunea de Voșlobeni este constituită din micașturi cu nivele de paragnaise, cuarțite și amfibolite, cu nivele de dolomite și calcare cristaline (Turnu Roșu, Piatra Albă).

Tipul și subtipul de sol predominant este brun feriiluvial tipic, întâlnindu-se și solurile brun eumezobazic și brun acid.

În rezervație sunt prezente mai multe lacuri glaciare:

I Iezerul Pietrosului, cu o suprafață de 3450 mp, cu adâncimea maximă de 2,10 m și lungimea de 84m;

I Buhăiescu I, având suprafața de 700 mp, adâncime maximă de 1, 80 m și lungimea de 84 m;

Extinderea rezervației și excluderea la pășunat a 750 de hectare de gol de munte au fost legate de repopularea caprei negre și a marmotei de munte. Avifauna rezervației este reprezentată de cocoșul de munte, ierunca, acvila de stâncă, cocoșul de mestecăn.

Responsabilitatea administrării revine Administrației Parcului Național Munții Rodnei, aflată în structura Regiei Naționale a Pădurilor - ROMSILVA, în baza prevederilor Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, completată prin OUG nr. 154/2008.

